

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА Й ПРЕДМЕТА ВТРУЧАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

CRIMINAL LEGAL CHARACTERISTIC OBJECT AND SUBJECT OF INTERVENTION IN ACTING LAW ENFORCEMENT OFFICER

Цховребов А.О.,

здобувач

Національної академії прокуратури України

У статті характеризуються об'єкт і предмет складу злочину, передбаченого статтею 343 Кримінального кодексу України. Висловлюються критичні зауваження щодо їх наявного тлумачення. Уносяться аргументовані пропозиції щодо зміни їх розуміння й удосконалення законодавчого визначення цього злочину.

Ключові слова: втручання в діяльність, правоохоронний орган, протидія злочинності, об'єкт і предмет злочину, державна влада, самоврядна влада, прийняття незаконного рішення.

В статье дается характеристика объекта и предмета состава преступления, предусмотренного статьей 343 Уголовного кодекса Украины. Высказываются критические замечания относительно их существующего толкования. Вносятся аргументированные предложения по изменению их понимания и усовершенствованию законодательного определения этого преступления.

Ключевые слова: вмешательство в деятельность, правоохранительный орган, противодействие преступности, объект и предмет преступления, государственная власть, самоуправленческая власть, принятие незаконного решения.

Characterized by the object and the subject as part of a crime under article 343 of the Criminal Code of Ukraine. Expressed critical comments on the existing interpretation. Made reasoned proposals to change and improve their understanding of the legal definition of the crime.

Key words: intervention in the activities, law enforcement, counteraction crime, object and subject of the crime, state power, local government power, adoption an unlawful decision.

Актуальність теми. У доктрині кримінального права під кримінально-правовою характеристикою розуміються інформація щодо істотних ознак певного кримінально-правового явища, відомості про його характерні особливості, вважається, що в «контексті кримінально-правової характеристики можна розглядати як злочин, так і будь-яку іншу категорію кримінального права» [1, с. 155; 2, с. 181]. Одними з найважливіших таких категорій є об'єкт і предмет злочину. Вивчення їх ознак разом із об'єктивною стороною становить основу кримінально-правової характеристики всього складу злочину. Воно забезпечує встановлення сутності і змісту конкретного злочину, характеру й міри його суспільної небезпечності, їх відповідності визначенням законодавством засобам реагування на його вчинення.

Щодо стану розробленості проблеми зауважимо, що періодично деякі її аспекти викликають інтерес у фахівців, про що свідчать поодинокі наукові публікації на цю тему [3]. Дещо ґрунтовніше об'єкт цього злочину розглядався як фрагмент більш широкої проблеми [4; 5; 6]. Власне кримінально-правовій характеристиці складу цього злочину присвячено кандидатську дисертацію І.М. Залялової, захищену у 2007 р. [7], і кілька її статей, що відображають зміст цієї дисертації. Незважаючи на це, низка важливих аспектів теми залишається недостатньо розробленою, зокрема визначення родового, видового й безпосереднього об'єктів цього злочину, з'ясування сутності його предмета тощо. Зазначене не сприяє

однозначному розумінню сутності злочину, що розглядається, адекватному її відображенню в законі та ефективному застосуванню відповідної кримінально-правової норми на практиці.

Метою статті є з'ясування сутності й змісту об'єкта і предмета злочину, передбаченого ст. 343 Кримінального кодексу України (далі – КК України), формулювання на цій основі пропозицій, спрямованих на уточнення їх розуміння і практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. Розуміння об'єкта злочину в теорії продовжує залишатись дискусійним. Ми є прихильниками точки зору, що таким є не абстрактні суспільні відносини, а конкретні цінності.

Як відомо, об'єкт злочину лежить в основі визначення місця його складу в структурі Особливої частини КК України й навіть визначає назву відповідного розділу цієї частини. Оскільки ст. 343 КК України розміщено в розділі XV його Особливої частини «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян», логічно вважати родовим об'єктом втручання у діяльність працівника правоохоронного органу й усіх інших злочинів цього розділу саме авторитет зазначених органів. Натомість побутує думка, що родовим об'єктом цієї групи злочинів є «певна група суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних

осіб» [8, с. 429], або суспільні відносини, що забезпечують авторитет владної діяльності [9, с. 300–302]. На наше переконання, ні із законодавчим, ні з домінуючим доктринальним розумінням об'єкта цього злочину погодитись неможливо щонайменше з двох міркувань: через оперування законодавцем поняттям «авторитет» у назві розділу XV Особливої частини КК України та наукову безплідність теорії «об'єкт злочину – суспільні відносини» [10]. Авторитет владної діяльності забезпечують не міфічні суспільні відносини, а її ефективне здійснення й «характеристика суб'єкта управління» [5, с. 21]. Авторитет, як явище об'єктивної дійсності, не піддається точному юридичному визначенню. До того ж твердження про наявність авторитету державних органів у сучасній Україні сприймається як відверто некоректне, адже за останні роки вони його остаточно втратили. Тому пропонуємо вважати родовим об'єктом злочинів, зосереджених у розділі XV КК України, визначений законодавством України порядок здійснення державної або самоврядної влади, що й відобразити в назві цього розділу. Зміст такого об'єкта мали б становити порядок здійснення законодавчої влади; порядок здійснення виконавчої влади; порядок здійснення судової влади; порядок здійснення самоврядної влади. Реальне існування останньої визнається все ширшим колом науковців і громадських діячів [11; 12]. Зазначені види влади, а точніше, правомірної діяльності зі здійснення кожного з них, є нічим іншим як видовими об'єктами злочину. Виокремлення таких об'єктів надає змогу поділити всі злочини цього роду на окремі види.

Але на цьому поділ об'єктів злочину не закінчується. Усередині кожного з видових об'єктів можна виокремити ту цінність, що страждає від конкретного злочину, а не від їх усього виду. Такі цінності, будучи включеними до одного з видових об'єктів, є безпосередніми об'єктами у складах конкретних злочинів певного виду та роду. У складі злочину, що характеризується, безпосереднім об'єктом є правомірна діяльність працівника правоохоронного органу, але не будь-яка, а лише спрямована виключно на протидію злочинності. Запропоноване розуміння об'єкта злочину дасть змогу передбачити у ст. 343 КК України кримінальну відповідальність за незаконне втручання не в абстрактну на сьогодні діяльність працівника правоохоронного органу, а в його реальну діяльність із протидії злочинності.

Наявна на сьогодні модель кримінально-правового забезпечення недоторканності владної діяльності, спрямованої на протидію злочинності, навряд чи є більш досконалою, порівняно з тим, що нами пропонується. По-перше, незважаючи на законодавче намагання визначити обсяг поняття «правоохоронна діяльність» через перелік так званих правоохоронних органів у відомому Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р., зміст цього поняття залишається загадкою для експертного середовища. З початком подій в Україні наприкінці 2013 – початку 2014 р. правоохоронні органи відкрито почали називати владоохоронними й місце залишків авторитету посіли зневага й ненависть до них. Це зайвий раз підкреслює не-

обхідність при визначенні в законі об'єкта злочину не допускати оцінних, невизначених понять. Крім того, не зрозуміло, чому суд, визнаний Конституцією України «найбільш правоохоронним» органом у цьому Законі, залишився за межами правоохоронної системи. По-друге, у тексті ст. 343 КК України поряд із працівником правоохоронного органу значиться й працівник державної виконавчої служби, ніби він не здійснює правоохоронної діяльності. По-третє, протидія злочинним виявам як комплекс суспільно-державних зусиль, спрямованих на запобігання їм і правове реагування щодо їх учинення, процес і особливо результат якої (протидії) є надзвичайно значимою цінністю, яку варто охороняти кримінально-правовими засобами.

Сприйняття запропонованої ідеї зумовить переміщення злочинів проти правосуддя до розділу XV Особливої частини КК України та виключення з кодексу розділу XVIII, але проти цього не варто заперечувати, адже судова влада є частиною державної влади. До того ж не потрібно забувати, що вічних істин не існує.

Склад злочину, що розглядається, може охоплювати собою й декілька об'єктів, але визначальне місце в таких випадках належить основному безпосередньому об'єктові, тобто такому, котрий, по-перше, безпосередньо пов'язаний із видовим, тобто з певним видом влади; по-друге, завжди, без жодного винятку страждає від злочинного діяння, передбаченого однією зі статей цього розділу. Інші об'єкти, яким також може завдаватись шкода в результаті вчинення цих діянь, варто вважати додатковими, причому додатковими факультативними, оскільки вони не завжди страждають від таких діянь. Типовим прикладом додаткового факультативного об'єкта злочинів проти порядку здійснення влади є авторитет її окремих видів (гілок). За наявності такого авторитету він страждатиме, а за відсутності – ні.

Стосовно сутності основного безпосереднього об'єкта у складі злочину, передбаченого ст. 343 КК України, потрібно зазначити, що з урахуванням наших попередніх висновків, таким варто визнати порядок здійснення відповідного виду влади, спрямованого на протидію злочинності. На сьогодні це порядок здійснення влади виконавчої, оскільки правоохоронну діяльність в її офіційному розумінні здійснюють органи, що належать до цієї гілки влади. Щоправда, має місце й виняток із цього правила: діяльність органів прокуратури не зараховано до жодної з наявних гілок влади. Можливо, з часом її буде включено, як пропонується, до судової влади [13, с. 31–32], а тому й порядок здійснення прокурорської діяльності буде охоронятись відповідними статтями цього розділу КК України, у тому числі й ст. 343.

У результаті вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, службовою особою може постраждати ще один безпосередній об'єкт – порядок здійснення загальної службової діяльності, а не з протидії злочинності. Цей об'єкт потрібно вважати додатковим факультативним.

Не менш дискусійним залишається й предмет цього злочину. Щодо нього варто зазначити, що розуміння його сутності і змісту залежить від загаль-

нотеоретичного уявлення про предмет злочину загалом. Панівною думкою поки що залишається та, що предмет – це річ матеріального світу, указана в законодавчому визначенні конкретного злочину, або така, що витікає з цього визначення, з певними ознаками якої пов'язується наявність відповідного складу злочину. Звідси робиться висновок, що є предметні та безпредметні склади злочину [14, с. 100–104].

Але останнім часом висловлюється й інша думка стосовно предмета злочину, яку ми підтримуємо. Вітчизняне кримінальне законодавство свідчить, що предметом злочину є не лише речі, а й будь-які інші субстанції, незаконно оперуючи якими, суб'єкт учинює злочин. Такими закон називає інформацію, різні види енергії, людину тощо. Крім того, безпредметних злочинів, як і безоб'єктних, не існує [15, с. 118]. Грунтуючись на подібних більш раціональних, порівняно з панівними, висновках, можемо стверджувати, що предметом злочину, передбаченого ст. 343 КК України, є, попри тимчасове несприйняття цієї позиції, людина, але не звичайна, а та, яка є носієм чи представником відповідного виду влади, що страждає від цього злочину. У ст. 343 КК України названо таких представників влади: «працівник правоохоронного органу» і «працівник державної виконавчої служби». Останній «потрапив» до цієї статті у 2010 р. в результаті її модифікації. Законодавче визначення предмета у складі цього злочину досконалим назвати важко. По-перше, невизначеним залишається поняття представника правоохоронного органу, як і самого цього органу; по-друге, не зрозуміло, навіщо виокремлювати працівника державної виконавчої служби, коли він також є працівником правоохоронного органу. На нашу думку, предметом у складі цього злочину має визнаватися працівник

органу влади чи представник громадськості, незалежно від гілки цієї влади чи її органу, якому зловмисник перешкоджає виконувати свої службові обов'язки у сфері протидії злочинності або від якого він добивається незаконного рішення, за умови, звичайно, перегляду законодавцем наявної моделі законодавчого визначення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність представників різних гілок державної влади та громадськості, про що йшлося вище. Конституційно-правовою основою такого висновку є норма про те, що «правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством» (ст. 19 Конституції України).

З огляду на те, що перешкодити виконанню владних або самоврядних функцій без протиправного впливу на їх носія неможливо, логічним є висновок, що предмет у складі злочину, що розглядається (працівник органу державної чи самоврядної влади), є обов'язковою ознакою складу цього злочину.

Висновок. Підсумовуючи викладене, ще раз зауважимо, що родовим об'єктом незаконного втручання в діяльність працівника органу державної чи самоврядної влади доцільно визнати встановлений законодавством України порядок здійснення державної чи самоврядної влади; видовими об'єктами – порядком здійснення влади певного виду: законодавчої, виконавчої, судової тощо. Безпосереднім основним об'єктом утручання в діяльність працівника правоохоронного органу за таких умов стане порядок здійснення влади певного виду у сфері протидії злочинності. Предметом у складі цього злочину є працівник відповідного органу влади, що здійснює функції з протидії злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вознюк А.А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів / А.А. Вознюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 154–160.
2. Борисов В. К вопросу о сущности уголовно-правовой характеристики преступления / В. Борисов, А. Пащенко. – 2005. – № 3. – С. 11–13.
3. Возний В. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 ККУ): законодавчий та правозастосовчий аспекти / В. Возний.
4. Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів): [монографія] / Є.М. Блажівський. – Київ–Дрогобич: Просвіта, 2012. – 180 с.
5. Давидович І.І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок: дис. ... канд. юрид. наук / І.І. Давидович. – К., 2007. – 253 с.
6. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: [монографія] / В.І. Осадчий. – К.: Атака, 2004. – 336 с.
7. Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / І.М. Залялова; ДЮІ Луганського державного ун-ту внутрішніх справ. – Д., 2007. – 18 с.
8. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
9. Кримінальне право (Особлива частина): [підручник] / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – Луганськ: Елтон – 2, 2012. – 780 с.
10. Куц В.М. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину? / В. Куц, О. Кривуля // Вісник Університету внутрішніх справ. – Х., 1997. – № 2. – С. 70–75.
11. Лазор О. Публічна самоврядна влада в Республіці Італія та Україні: особливості організації та функціонування: [монографія] / О. Лазор, І. Шелепницька. – К.: Дакор, 2008. – 172 с.
12. Баймуратов М. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: методологічні підходи до визначення основних ознак / М. Баймуратов // Публічне право. – 2011. – № 2. – С. 4–11.
13. Куц В.М. Конституційний статус прокуратури України потребує вдосконалення / В.М. Куц // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 2. – С. 27–32.
14. Кримінальне право України: Загальна частина: [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 455 с.
15. Куц В.М. Проблеми кримінальної відповідальності: [навч. посіб.] / В.М. Куц. – К.: Національна академія прокуратури України, 2013 – 321 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ap.gov.ua/ua/07_01.html#folder_07.